



## Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi\*

Ali ÇOLAK\*\*<sup>1</sup>  & Talip ÖZTÜRK<sup>2</sup> 

Gönderilme Tarihi: 22 Kasım 2022 Kabul Tarihi: 12 Aralık 2022  
DOI: 10.38015/sbyy.1208473

### Öz:

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler dersi öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Bu doğrultuda sosyal bilgiler dersi öğretmen adaylarının kişisel bilgileri ve dijital vatandaşlık düzeyleri belirlenmiş, dijital okuryazarlığın yanı sıra; cinsiyet, üniversite, sınıf düzeyi, internet kullanım sıklığı ve aylık gelir durumu değişkenleriyle olan ilişkisi incelenmiştir. Bu araştırmanın çalışma grubunu Giresun Üniversitesi ve Trabzon Üniversitesi'nde 2021-2022 bahar yarıyılı eğitim döneminde öğrenim görmekte olan 236 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama araçları ise; öğretmen adaylarının kişisel bilgilerini toplamak adına araştırmacı tarafından oluşturulan "Kişisel Bilgi Formu", dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi için "Dijital Vatandaşlık Ölçeği" ve dijital okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi için "Dijital Okuryazarlık Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçekler dijital ortama aktarılmış ve çalışma grubuna uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bilgilere göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ve okuryazarlık düzeyleri yüksek düzeyde tespit edilmiştir. Dijital vatandaşlık düzeyi ve cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Üniversiteler, sınıf düzeyleri, internet kullanım sıklığı ve aylık gelir durumu ile dijital vatandaşlık düzeyi arasında ise anlamlı farklılıklar görülmüştür. Yapılan ilişkisel analiz sonucunda ise dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık arasında birçok boyutta ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır. Tespit edilen bu ilişkiler pozitif yönde; çok yüksek, yüksek, orta ve zayıf düzeyde ortaya çıkmıştır. Bu sonuçların benzer çalışmalarda da görülebileceği tartışılmıştır. Ardından araştırmada elde edilen sonuçlara göre; MEB tarafından dijital vatandaşlık ve boyutlarının tek tek programa dahil edilebileceği gibi öneriler sunulmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Sosyal bilgiler, dijital vatandaşlık, dijital okuryazarlık.

### Abstract:

The aim of this study is to examine the digital citizenship levels of pre-service social studies teachers in terms of various variables. In this direction, the personal information and digital citizenship levels of pre-service social studies teachers were

### Atf:

Çolak, A. & Öztürk, T. (2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 6(2), 310-337. <https://doi.org/10.38015/sbyy.1208473>

<sup>1</sup>Ordu Üniversitesi, Türkiye. Orcid ID: 0000-0002-9729-6340

<sup>2</sup>Ordu Üniversitesi, Türkiye. Orcid ID: 0000-0003-3543-0468

\*Bu çalışma, birinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

\*\*Corresponding Author: colakali611@gmail.com

determined, and the relationship between digital literacy and the variables of gender, university, grade level, frequency of internet use and monthly income was examined. The study group of this research consists of 236 pre-service social studies teachers studying at Giresun University and Trabzon University in the spring semester of 2021-2022. Relational survey method, which is one of the quantitative research methods, was used in the study. Data collection tools were; "Personal Information Form" created by the researcher to collect the personal information of the pre-service teachers, "Digital Citizenship Scale" to determine their digital citizenship levels and "Digital Literacy Scale" to determine their digital literacy levels. The scales were digitized and delivered to the study group. According to the information obtained as a result of the research, digital citizenship and literacy levels of pre-service social studies teachers were determined at a high level. No significant difference was found between digital citizenship level and gender variable. Significant differences were observed between universities, grade levels, frequency of internet use and monthly income status and digital citizenship level. As a result of the relational analysis, it was concluded that there is a relationship between digital citizenship and digital literacy in many dimensions. These relationships were found to be positive at very high, high, medium and weak levels. It was discussed that these results can also be seen in similar studies. Then, according to the results obtained in the study, suggestions such as the inclusion of digital citizenship and its dimensions one by one in the program by the Ministry of National Education were presented.

**Keywords:** Social studies, digital citizenship, digital literacy.

## GİRİŞ

Cambridge (2022) vatandaşlık kavramını, bir ülkeye taraf olma ve bu taraflılıktan doğan haklara sahip olmak olarak tanımlamıştır. Susan (1995) ise, vatandaşlık kavramının karmaşık yapıda kaldığını ve özellikle son tarihsel dönemde etkisi altında bırakıldığı radikal (ve aynı zamanda muhafazakâr) düşünce yapıları ile bu kavramın farklı bireyler adına farklı anlamlar ifade etmesi olduğunu ortaya koymaktadır. Yine Susan'a (1995) göre vatandaşlık kavramının anlamı etrafında ideolojik bir sahiplik ya da kontrol mücadelesi olması kaçınılmaz bir durum olarak bireylerin karşılıklarına çıkmaktadır.

Baron (2015) ise başka bir açıdan, ifadesinde demokrasinin vatandaşlığa bağlı olduğunu söylemektedir. Buna göre; vatandaşların, işlevsel bozukluklara yol açacak yöntemleri seçmesinin, en basit ifadeyle olabileceklerinden çok daha az ahlaklı davranmalarına sebep olacağını belirtmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde vatandaşlık kavramının, çevresel faktörler ile sebep sonuç ilişkisine giren bir kavram olduğunu görmek mümkündür. Örnek olarak ise Davies (2001) bir ülkenin özümseydiği vatandaşlık eğitiminin doğal yapısının; devletin siyasi çerçevesi, düşüncesi ve bunun gibi kavramlardan büyük ölçüde etkilendiğini gözlemlemektedir.

Gelişen ve değişen dünya ile vatandaşlık eğitiminin; devletin siyasi çerçevesi, düşüncesi ve diğer kavramlarda ortaya çıkan teknolojik güncellemeler ile dijitalle doğru eğilmekte olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin temel amacı içerisinde bulunan ve ana unsurlardan birisi olan vatandaşlık kavramı da bu eğilimin içerisine, gelişen teknoloji ve çeşitli ağlarla birbirine bağlanan toplum vasıtasıyla dahil olmaktadır.

### **Dijital Vatandaşlık**

İletişimin yeni boyutu, aynı zamanda "ağ toplumu" olarak nitelendirilen yeni bir toplum kavramını da beraberinde getirmiş ve bu toplumda yaşayan bireyler "dijital vatandaşlar" olarak tanımlanmıştır (Castells, 2000). Dijital vatandaşlık kavramı, bireylerin dijital araçları sorumlu ve uygun kullanımı doğrultusunda; sorumluluk seviyeleri ile ilişkilendirilmektedir

(Mossberger, Tolbert & McNeal 2017). Farmer (2010) dijital vatandaşlığı, internetteki enformasyonlara faydalı bir halde ulaşarak bu enformasyonlardan hem bireysel hem de toplumsal fayda hedefiyle istifade edebilen kişilerin eğitilmesine yönelik olarak aktarılan eğitim olarak ifade etmektedir. Dijital ortamlarda bulunan bilinçli vatandaşlar yetiştirme gayesi taşıyan en temel kavram olarak ise “Dijital Vatandaşlık” kavramı gösterilebilir. Ribble’a (2021) göre bu kavram üç ana bölüm ve dokuz alt kavramdan oluşmaktadır. Yani dijital vatandaşlığı olduğu gibi tek bir manada ele alıp aktarmak bu olguda bireylerin yetersiz kalmasına sebep olacaktır. Alt anlamları ve kavramlarıyla bakıldığında tam manasıyla bir program ve bilinç oluşturmak mümkündür. Bu doğrultuda çeşitli etmenlerinde bu kavramın bireydeki varlığında ve seviyesinde etkili olacağını ifade etmek gerekmektedir. Ribble (2021) bu üç bölüm ve toplamda dokuz alt unsuru şu şekilde açıklamıştır:

a. Saygı duy (Respect):

- Dijital erişim (Digital access): Dijital hakların ve erişimin eşitliğini savunmak, dijital vatandaşlığın başladığı yerdir.
- Dijital görgü (Digital etiquette): Kurallar ve politikalar yeterli değildir – herkese çevrim içi ortamda uygun şekilde davranmayı öğretmeliyiz.
- Dijital hukuk (Digital law): Kullanıcıların birbirlerinin dijital mülklerini nasıl düzgün bir şekilde kullanacaklarını ve paylaşacaklarını anlamaları elzemdir.

b. Eğit (Educate):

- Dijital iletişim (Digital communication): Mevcut olan çok sayıda iletişim olduğundan, öğrencilerin hitap edecekleri topluluk ve mesajlarına bağlı olarak doğru araçları nasıl seçeceklerini öğrenmeleri gerekmektedir.
- Dijital okuryazarlık (Digital literacy): Bu, araçları kullanmaktan çok daha fazlasını içerir. Dijital okuryazarlık, materyalleri nasıl bulacağı, değerlendireceği ve kaynak göstereceği ile ilgilidir.
- Dijital ticaret (Digital commerce): Öğrencilerin daha çok çevrimiçi alışveriş yapmasıyla beraber, dijital ekonomide nasıl etkin tüketiciler olacaklarını anlamaları gerekmektedir.

c. Koru (Protect):

- Dijital hak ve sorumluluklar (Digital rights and responsibilities): Öğrenciler gizlilik ve konuşma özgürlüğü gibi temel dijital haklarını anlamalıdır.
- Dijital güvenlik ve koruma (Digital safety and security): Dijital vatandaşlar, gizlilik özelliklerini kontrol ederek bilgilerini nasıl himaye edeceklerini bilmelidirler.
- Dijital sağlık ve zindelik (Digital health and wellness): Dijital dünyada yaşamın bir önemli tarafı da ne zaman fişi çekeceğini bilmektir. Öğrencilerin, çevrimiçi ve çevrimdışı zamanlarını ve etkinliklerini nasıl önceliklendirecekleri konusunda bilinçli kararlar vermeleri gerekmektedir. Denge, DigCitCommit’in beş yetkinliğinden biridir.

Digcitcommit.org’a (t.y.) göre dijital vatandaşlık, bugünün öğrencileri ve yarının liderleri için elzem bir beceridir. Bu kapsamda belirlenen beş yetkinliğin ise tartışmaları yapılmayacaklardan yapılacaklara çevireceğinden bahsetmektedir. Bu beş yetkinlik ise şunlardır:

- Kapsayıcı (Inclusive): Birden çok bakış açısını anlamaya ve duymaya açıktır ve çevrimiçi ortamda başkalarıyla saygı ve empati çerçevesinde etkileşimde bulunur.
- Bilinçli (Informed): Dijital medya ve sosyal paylaşımların doğruluğunu, bakış açısını ve geçerliliğini değerlendirir.
- Müdahil olan (Engaged): Sivil katılım için, sorunları çözmek ve hem fiziksel hem de sanal topluluklarda iyilik için bir güç olmak adına teknoloji ve dijital kanalları kullanır.
- Dengeli (Balanced): Çevrimiçi ve çevrimdışı etkinliklerini ve zamanını nasıl önceliklendireceği hakkında bilinçli kararlar verir.
- Dikkatli (Alert): Çevrimiçi eylemlerinin farkındadır ve diğer çevrimiçi olanlar için nasıl güvenli ortamlar yaratacağını ve nasıl güvende olacağını bilir.

Dijital vatandaşlığın alt boyutuna bakıldığında, söz konusu bu alt boyutlar bireylerin sosyal hayatını düzenlemekte, kolaylaştırmakta, böylece bireyin sosyalleşmesini ve toplumla bütünleşmesini sağlamaktadır. Bu kavram, okulda kazanılan bir dizi bilgi, beceri, tutum ve değerlerin hayata entegre edilmesi için bir araç olarak görülmektedir (Dedebalı & Daşdemir, 2019).

Akdağ (2012) sosyal bilgiler programının; ana temasının etrafında öğrenme alanlarının çeşitli şekillerde şemalandığını belirtmekte, bu öğrenme alanlarının da kendi temellerinde bir bütünlük oluşturduğunu ve son olarak kazanımların da bu sıralamayı izlediğini belirtmektedir. Yine bu şekilde ilköğretim sosyal bilgiler dersine ait öğretim programında uygulamaya geçirilen bütün başkalaşımın ve düzenlemelerin, sosyal bilgiler öğretmen adayları açısından ne kadar benimsendiğinin de önemli olduğunu ifade etmektedir. Amacı en bilinen haliyle iyi bir vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersinin bu doğrultuda iyi bir dijital vatandaş yetiştirmesi gerekliliği de yadsınamaz bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde bu kazancı bireylere aktaracak olan meslek gruplarından birisi de sosyal bilgiler öğretmenleridir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik olarak geliştirilen çalışmanın amacı da bu doğrultuda belirlenmiştir.

Dijital vatandaşlık bağlamında sosyal bilgiler ile ilgili olan literatür, bu araştırma kapsamında tarandığında araştırmaların sosyal bilgiler öğretmen adayları ya da öğretmenleri ile sosyal bilgiler dersi öğretim programı üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (Sevigen & Yılar, 2022). Bunların yanı sıra dijital vatandaşlık bağlamında öğrenciler bazında yapılan araştırmaları da görmek mümkündür.

Dere ve Yavuzay'ın (2019) gerçekleştirdiği araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık göstergelerinin incelenmesine yönelik bir çalışma oluşturulduğu, bu çalışma kapsamında belirlenen örneklem düzleminde gerçekleştirilen uygulama ile sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin tespit edildiği, anlamlı farklılıklar olup olmadığı ortaya koyulduğu ve bu kapsamda bazı önerilerde bulunulduğu görülmektedir. Kilci (2019) ise araştırmasında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin dijital vatandaşlığa yönelik görüşleri ve uygulamaları üzerine çalışma gerçekleştirmiş ve bu kapsamda elde edilen verilere göre çalışmaya dahil olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yeterli düzeyde dijital vatandaşlık kavramına dair bilgi durumuna sahip olmadıklarını tespit etmiştir. Yine; Karasu Avcı, Faiz ve Recepoğlu (2021) yapmış oldukları araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algılarının belirlenmesi üzerine bir çalışma yürütmüşlerdir. Bu çalışma ile beraber araştırmacılar örneklem kapsamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık





algılarını tespit etmiş, bu algı düzeyini orta düzeyin üzerinde bulmuşlardır. Bunun yanı sıra sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital algılarında bazı maddeler özelinde cinsiyet değişkenine göre bir farklılaşmanın söz konusu olduğunu da aktarmışlardır. Aslan ve Çakmak (2018) ise yapmış oldukları çalışma ile sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarını bazı değişkenler açısından incelemiş, bunun sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının internette çevrimiçi kalma sürelerinin artmasıyla beraber tutumlarının da olumlu yönde ilerlediğini tespit etmişlerdir.

Bir başka açıdan Kara ve Atasoy (2019) dijital vatandaşlığı hem kavram olarak hem de alt boyutları olarak sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve ders kitaplarında inceledikleri bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırma sonucunda ise 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların dijital vatandaşlık açısından yeterli olmadığı sonucuna varmış, sınıflar bazında ve öğrenme alanlarında ise konu dağılımında düzensizlik olduğunu tespit etmişlerdir. Turan ve Karasu Avcı (2018) da 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nı dijital vatandaşlık kapsamında inceleyen bir araştırma gerçekleştirmiştir. Programda yer alan bölümlerde dijital vatandaşlığı irdeleyen araştırmacılar, bu bölümlerde dijital vatandaşlıkla alakalı olan kısımları tespit etmiş ve çalışma sonucunda literatüre sunmuşlardır. Aydemir'de (2018) yapmış olduğu çalışmada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nı dijital vatandaşlık ve alt boyutları kapsamında incelemiş, bunun sonucunda öğrenme alanlarının ve bu alanların içerisinde bulunan kazanımların yeterli bir şekilde dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını aktaramadığı olgusuna varmıştır.

Öğrenci odaklı araştırmalara bakıldığında ise, Karaduman ve Öztürk'ün (2014) sosyal bilgiler dersinde dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin öğrencilerin dijital vatandaşlık tutumlarına etkisi ve dijital vatandaşlık anlayışlarına yansımalarını incelemiştir. Bunun sonucunda araştırmacılar, dijital vatandaşlığa yönelik etkinliklerin sosyal bilgiler dersinde uygulanmasının öğrencilerin dijital çevrelerdeki davranışlarına olumlu yönde etki ettiği olgusuna varmışlardır. Oyedemi (2012) Afrika'da bulunan üniversite öğrencilerinin internet kullarımlarını dijital vatandaşlık bağlamında incelediği bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu amaç doğrultusunda bir ölçek geliştirip uygulayan araştırmacı, üniversite öğrencilerinin dijital vatandaşlık seviyesinin zayıf olduğunu tespit etmiş ve buna sebep olarak ise bireylerin internete erişim olanaklarının mevcut buldukları yaşam alanlarında kısıtlı olmasını öne sürmüştür. Netwong (2013) gerçekleştirdiği çalışmada öğrenme başarısını bu kapsamda ele almış, e-öğrenme yolu ile başarı arasında bulunan ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaçla örnekleminde yer alan üniversite öğrencileri ile dijital vatandaşlıkla alakalı anket ve e-öğrenme başarı denemesi yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ise dijital vatandaşlık ilerlemesinin %15, öğrenme başarı oranının %23 arttığı, dijital vatandaşlık ile öğrenme başarısı arasında bu doğrultuda anlamlı şekilde bir bağın olduğunu ortaya koymuştur.

Çalışmanın amacı araştırma kapsamında belirlenen örneklem çerçevesinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini belirlemek ve bu düzeylerini; dijital okuryazarlık, cinsiyet, üniversite, sınıf düzeyi, internet kullanım sıklığı ve aylık gelir düzeyi değişkenlerine göre incelemek, bu doğrultuda öneri veya öneriler sunmaktır.

### **Problem Cümlesi**

2021-2022 bahar yarıyılı eğitim döneminde Giresun Üniversitesi ve Trabzon Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim görmekte olan sosyal

bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ve çeşitli değişkenler ile ilişkisi nedir?

### **Alt Problemler**

1. Sosyal bilgiler dersi öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri nedir?
2. Sosyal bilgiler dersi öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin çeşitli değişkenler (cinsiyet, üniversite, sınıf, internet kullanım sıklığı, aylık gelir) ile ilişkisi nedir?
3. Sosyal bilgiler dersi öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ve dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişki nedir?

## **YÖNTEM**

Araştırmada nicel araştırma, tarama çalışmalarından ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelinde ölçeklerden elde edilen veriler daha önceden tespit edilmiş hedefler ya da değişkenler arasındaki korelasyonu irdelemek için elde edilir. Bazı durumlarda, çeşitli yapılar arasındaki karmaşık kuramsal ilişkileri test etmek için kullanılır (Hutchinson, 2004). Bu araştırmanın sonuçlarına güvenebilmek için cevaplayıcıların sorulara doğru ve dürüst bir şekilde cevap verdikleri varsayılır. Tüm maddelerin herkes için aynı anlamı ifade etmesi gerekir. Bu sebeple maddelerin oluşturulmasında uzman görüşü almak önemlidir (Hocaoğlu & Akkaş Baysal, 2019). İlişkisel araştırmalarda birden fazla değişkenin birlikte değişim durumları araştırılır, bunun için çapraz tablolar, korelasyon analizi, regresyon analizi veya yapısal eşitlik modellenmesi gibi çeşitli teknikler kullanılır. İlişkisel araştırmalar araştırmacıların araştırma problemlerine göre farklı şekillerde yürütülebildiği gibi, araştırmacılar değişken çiftleri arasında bağ varlığının olup olmadığını belirlemek adına bir korelasyon analizi ile yetinebilirler (Tuncer, 2020).

### **Çalışma Grubu**

Bu araştırmada basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Basit seçkisiz örnekleme, seçkisiz örnekleme yöntemlerinden en sık kullanılanıdır. Evren tek düze olduğunda ya da tüm durumlarda ortak özelliklere sahip olduğunda (örneğin, tıp fakültesi öğrencileri, uluslararası havaalanları, vs.) kullanılır (Şahin & Karakuş, 2019). Temelde örnekleme yöntemlerinin herhangi birinin tamamen evreni temsil ettiği ifade edilemez ancak bu yöntem diğerlerinden bir adım öndedir (Şahin & Karakuş, 2019). Araştırma Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Programı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adayları üzerinde planlanmıştır. Bu araştırmanın çalışma grubu olarak Giresun Üniversitesi ve Trabzon Üniversitesi'nde eğitim görmekte olan 648 kayıtlı sosyal bilgiler öğretmen adayı seçilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Giresun Üniversitesi ve Trabzon Üniversitesi'nde 1., 2., 3. ve 4. sınıf düzeylerinde eğitim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adayları oluşturmuştur. Toplamda %36,4 katılım oranı ile 236 öğretmen adayı çalışmaya dahil olmuştur.

**Tablo 1.** Çalışma Grubu Üniversite Dağılımı

Üniversite	N	%
Giresun Üniversitesi	146	61,9
Trabzon Üniversitesi	90	38,1

Tablo 1 incelendiğinde, katılımcıların %61,9'unu 146 kişiyle Giresun Üniversitesi oluşturmaktayken, %38,1'ini 90 kişiyle Trabzon Üniversitesi oluşturmaktadır.

**Tablo 2.** Çalışma Grubu Sınıf Dağılımı

Sınıf	N	%
1. Sınıf	56	23,7
2. Sınıf	83	35,2
3. Sınıf	48	20,3
4. Sınıf	49	20,8

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların %23,7'si 56 kişiyle 1. Sınıfta, %35,2'si 83 kişiyle 2. Sınıfta, %20,3'ü 48 kişiyle 3. Sınıfta ve %20,8'i 49 kişiyle 4. Sınıfta eğitim görmektedirler.

**Tablo 3.** Çalışma Grubu Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	145	61,4
Erkek	91	38,6

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların %61,4'ü 145 kişiyle kadın katılımcılardan oluşurken geriye kalan %38,6'lık kısmını 91 kişiyle erkek katılımcılar oluşturmaktadır.

**Tablo 4.** İnternet Kullanım Sıklığı

Kullanım Sıklığı	N	%
0-2 Saat	26	11,0
2-4 Saat	56	23,7
4-6 Saat	71	30,1
6 Saatten Çok	83	35,2

Tablo 4 verilerine bakıldığında katılımcıların 26'sı 0-2 saat aralığında, 56'sı 2-4 saat aralığında, 71'i 4-6 saat aralığında internet kullanım oranına sahip iken, 83'ü 6 saatten çok internet kullanım sıklığına sahiptir.

**Tablo 5.** Aylık Gelir Durumu

Aylık Gelir	N	%
500 TL'den az	59	25,0
500-750 TL	110	46,6
751-1000 TL	25	10,6
1000 TL'den çok	42	17,8

Tablo 5 verilerine bakıldığında katılımcıların 59'u 500 TL'den az, 110'u 500-750 TL, 25'i 751-1000 TL ve 42'si 1000 TL'den çok gelire sahiptir.

### **Veri Toplama Araçları**

Bu araştırmada tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli kullanılacağından; araştırmacı tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu", dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi için Som Vural (2016) tarafından geliştirilen "Dijital Vatandaşlık Ölçeği" ve dijital okuryazarlık düzeylerinin tespiti için ise Hamutoğlu, Canan Güngören, Kaya Uyanık ve Gür Erdoğan (2017) tarafından geliştirilen "Dijital Okuryazarlık Ölçeği" kullanılmıştır.

### **Dijital Vatandaşlık Ölçeği**

Dijital Vatandaşlık Ölçeği Som Vural (2016) tarafından üniversite öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin tespit edilmesi amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek geliştirilirken ilgili literatür taraması yapılarak ardından uzman görüşü ile 5’li likert tipinde derecelendirilmiş, 23 maddeden oluşan ölçek belirlenmiştir. 5’li likert “tamamen katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” olarak hazırlanmıştır. Araştırmacı tarafından yapı geçerliliği analizinde açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Bu analizin yapılabilmesi adına Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testi kullanılmıştır. Bartlett küresellik testi sonucu anlamlı ( $p \leq .001$ ) çıkmıştır. Ölçeğin güvenilirliği içinse Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı hesaplanarak; Som Vural (2016) a göre “Dijital Vatandaşlık Ölçeği” için kabul edilebilir Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ,86 iken bu çalışmada ,79 bulunmuştur. Ölçekte bulunan maddelere beş boyut tanımlanmıştır. Bunlar; “Doğru Kullanım”, “Çevrimiçi İşlemler”, “Sağlık”, “Erişim” ve “Toplumsal Sorumluluk” olarak belirlenmiştir.

### **Dijital Okuryazarlık Ölçeği**

Dijital Okuryazarlık Ölçeği ortaöğretim öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla Hamutoğlu ve diğerleri (2017) tarafından “Dijital Okuryazarlık Ölçeği: Türkçe’ye Uyarlama Çalışması” kapsamında üniversite öğrencilerine uygulanarak Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek geliştirilirken öncelikli olarak literatür çalışması yapılmıştır. Uzman görüşleriyle 5’li likert tipinde derecelendirilip 17 maddelik ölçek oluşturulmuştur. Bu ölçek maddelerinin cevapları 5’li likert tipine uygun olarak “tamamen katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” şeklinde hazırlanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini analiz etmek adına açımlayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Verilerin açımlayıcı faktör analizinin yapılabilmesi için Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testi kullanılmıştır. Hamutoğlu ve diğerlerine (2017) göre “Dijital Okuryazarlık Ölçeği” için kabul edilebilir KMO değeri 0,91 iken, bu çalışmada KMO değeri 0,91 bulunmuş ve değer çok iyi bir değer olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin güvenilirliği için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. Hamutoğlu ve diğerlerine (2017) göre “Dijital Okuryazarlık Ölçeği” için kabul edilebilir değer ,93 iken bu çalışmada ,88 olarak bulunmuştur. Ölçekte bulunan maddelere dört boyut tanımlanmıştır. Bunlar; “Tutum”, “Teknik”, “Bilişsel” ve “Sosyal” olarak belirlenmiştir.

### **Verilerin Analizi**

Alınan veriler SPSS 22 paket programında analize uygun veri seti haline getirilerek incelenmiştir. Araştırma sonucunda 259 kişilik bir veri seti elde edilmiştir. Bu veri seti incelendiğinde 23 katılımcının hatalı veya tamamen eksik anket katılımı göstermesinden dolayı bu veriler araştırmacı tarafından veri setinden çıkarılmıştır. Araştırmada elde edilen verilere öncelikle normal dağılım testi uygulanmıştır.

**Tablo 6.** Normal Dağılım Testi

	Kolmogorov-Smirnov		
	Sta.	df	Sig.
Dijital Vatandaşlık	,129	236	,000
Dijital Okuryazarlık	,079	236	,001

Tablo 6 incelendiğinde Dijital Vatandaşlık ve Dijital Okuryazarlık verilerinin Kolmogorov-Smirnov Sig. değerleri sırasıyla ,000 ve ,001 çıkmış ve normal dağılmadığı görülmüştür.



**Tablo 7.** Çarpıklık ve Basıklık Analizi

	Çarpıklık	Basıklık
Dijital Vatandaşlık	-,901	,650
Dijital Okuryazarlık	-,713	1,498

Tablo 7’ye bakıldığında Dijital Vatandaşlık verilerinin çarpıklık değeri -,901, basıklık değeri ise ,650 olarak bulunmuştur. Dijital Okuryazarlık verilerinin çarpıklık değeri -713, basıklık değeri ise 1,498 olarak bulunmuştur. George ve Mallery’e (2010) göre  $\pm 1.0$  çarpıklık ve basıklık değeri çoğu durumda mükemmel değer olarak kabul edilir, fakat  $\pm 2.0$  değer aralığı da uygulamaya bağlı olarak kabul edilebilir bir değer aralığıdır. Buna göre 5’li likert tipinde yapılan araştırma sonuçları normal dağılmıştır demek mümkündür. Bunun sonucunda verilere tanımlayıcı istatistik analizi, t-testi, bağımsız örneklem t-testi, tek yönlü varyans analizi ve korelasyon analizi uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizlerinde tespit edilen anlamlı farklılıkların sebebini tespit etmek için örneklem arası farkın kısmen büyük olduğu değişkenlerde Gabriel Post-Hoc analizi kullanılmıştır. Field’e (2009) göre Gabriel, gruplar arası örneklemin eşit olmadığı durumlarda kabul edilebilir Post-Hoc analizidir. Yine tek yönlü varyans analizinde varyansların eşit dağılmadığı durumlar tespit edildiğinde ise varyansların homojen dağılmadığı durumlarda kullanılan Games-Howell Post-Hoc analizi kullanılmıştır. Korelasyon analizinde ise verilerin normal dağıldığı görüldüğünden Pearson Korelasyon Analizi’nden yararlanılmıştır. Yine korelasyon analizinde; 200-400 çıkan değerler zayıf ilişki; 400-600 arası çıkan değerler orta derece ilişki, 600-800 yüksek derece ilişki ve 800 ile yukarısında çıkan değerler çok yüksek düzeyde ilişki olarak yorumlanmıştır.

## BULGULAR VE YORUM

Yapılan frekans analizine göre araştırmaya 145 kadın ve 91 erkek katılımcı katkıda bulunmuştur. Bu katılımcıların 146’sı Giresun Üniversitesi’nde eğitim görmekteyken, 90’ı ise Trabzon Üniversitesi’nde eğitim görmektedir. Katılımcıların 56’sı birinci sınıfta, 83’ü ikinci sınıfta, 48’i üçüncü sınıfta ve 49’u dördüncü sınıfta eğitim görmektedirler.

### 1. Birinci Alt Problem Cümlesine İlişkin Bulgular

Bu bölümde “Sosyal bilgiler dersi öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri nedir?” alt problemine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

**Tablo 4.** Dijital Vatandaşlık Ölçeği Tanımlayıcı İstatistik Analizi

	N	$\bar{x}$	SS
Dijital Vatandaşlık Ölçeği	236	3,85	,73980
Doğru Kullanım	236	4,01	,83742
Çevrimiçi İşlemler	236	3,94	,89305
Sağlık	236	3,47	,91622
Erişim	236	3,84	,98275
Toplumsal Sorumluluk	236	3,35	1,00172

Tablo 8’e bakıldığında araştırmaya katılan 236 sosyal bilgiler öğretmenin adayının dijital vatandaşlık ölçeği düzeyinin iyi ( $\bar{x}=3,85$ ) seviyesine daha yakın olduğu görülmektedir. Bunu takiben dijital vatandaşlık ölçeği boyutlarında, doğru kullanım boyutu ( $\bar{x}=4,01$ ), çevrimiçi işlemler boyutu ( $\bar{x}=3,94$ ), erişim boyutu ( $\bar{x}=3,84$ ), sağlık boyutu ( $\bar{x}=3,47$ ) ve toplumsal sorumluluk boyutu ( $\bar{x}=3,35$ ) olarak sıralanmaktadır.

**Tablo 5.** Dijital Okuryazarlık Ölçeği Tanımlayıcı İstatistik Analizi

	N	$\bar{x}$	ss
Dijital Okuryazarlık Ölçeği	236	3,85	,67531
Tutum	236	3,83	,75401
Teknik	236	3,93	,71821
Bilişsel	236	3,86	,83637
Sosyal	236	3,69	,96200

Tablo 9 incelendiğinde araştırmaya katılan 236 sosyal bilgiler öğretmen adayının dijital okuryazarlık düzeyinin ( $\bar{x}=3,85$ ) iyi seviyesine daha yakın olduğu görülmektedir. Yine Tablo 7'ye göre dijital okuryazarlık ölçeği boyutları; teknik boyutu ( $\bar{x}=3,93$ ), bilişsel boyutu ( $\bar{x}=3,86$ ), tutum boyutu ( $\bar{x}=3,83$ ) ve sosyal boyutu ( $\bar{x}=3,69$ ) olarak sıralanmaktadır.

**Tablo 6.** D.V.Ö. Doğru Kullanım Boyutu Tanımlayıcı İstatistik Analizi

Maddeler	$\bar{x}$	ss
21) Güvenliğinden emin olmadığım web sayfalarına üye olmam.	4,18	1,12192
16) Kitlese suç (toplumu örgütleme, hakaret etme vb.) işlenebilecek dijital ortamlarda bulunmam.	4,16	1,21437
19) Dijital ortamlarda doğruluğundan emin olmadığım haberleri/bilgileri paylaşmam.	4,09	1,20274
18) Dijital ortamlarda sahip olduğum parolalarımı kimseyle paylaşmam.	4,06	1,23239
15) Dijital ortamlarda önemli kimlik bilgilerimi paylaşmam.	4,03	1,25928
20) Dijital ortamlarda fark edilen sahte kullanıcılar konusunda çevremdekileri uyarırım.	4,01	1,13725
11) Dijital ortamlardaki paylaşımların bireyler üzerindeki etkisinin farkındayım.	3,99	1,21164
14) Kaynağından emin olmadığım e-posta ve iletileri açmam.	3,96	1,11036
23) Dijital ortamlarda iletişime geçmem ya da geçmemem gereken kişileri ayırt ederim.	3,91	1,26065
13) Dijital ortamlarda gizlilik ayarlarını düzenlerim.	3,87	1,30374
5) Güvenliğinden emin olmadığım dijital araçlarla parola gerektiren işlemleri yapmam.	3,82	1,28804

Tablo 10'a göre araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adayları; güvenliğinden emin olmadıkları web sayfalarına üye olmazken ( $\bar{x}=4,18$ ), kitlese suç (toplumu örgütleme, hakaret etme vb.) işlenebilecek dijital ortamlarda bulunmadıklarını ( $\bar{x}=4,16$ ), dijital ortamlarda doğruluğundan emin olmadıkları haberleri/bilgileri ( $\bar{x}=4,09$ ) ve dijital ortamlarda sahip oldukları parolalarını paylaşmadıklarını ( $\bar{x}=4,06$ ), dijital ortamlarda önemli kimlik bilgilerini paylaşmadıklarını ( $\bar{x}=4,01$ ), dijital ortamlarda fark edilen sahte kullanıcılar konusunda çevresindekileri uyardıklarını ( $\bar{x}=4,01$ ), dijital ortamlardaki paylaşımların bireyler üzerindeki etkisinin farkında olduklarını ( $\bar{x}=3,99$ ), kaynağından emin olmadıkları e-posta ve iletileri açmadıklarını ( $\bar{x}=3,96$ ), dijital ortamlarda iletişime geçmediklerini ya da geçmemeleri gereken kişileri ayırt ettiklerini ( $\bar{x}=3,91$ ), dijital ortamlarda gizlilik ayarlarını düzenlediklerini ( $\bar{x}=3,87$ ) ve güvenliğinden emin olmadıkları araçlarla parola gerektiren işlemleri yapmadıklarını ( $\bar{x}=3,82$ ) belirtmişlerdir. Belirtilen maddelerin tamamına Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının "katılıyorum" düzeyinde yanıt vermesinin sebebi olarak dijital vatandaşlık doğru kullanım boyutunun kapsamlı bir şekilde kavranmış olduğu öngörülmektedir.

**Tablo 7.** D.V.Ö. Çevrimiçi İşlemler Boyutu Tanımlayıcı İstatistik Analizi

Maddeler	$\bar{x}$	ss
12) Dijital araçları/ortamları kullanarak resmi işlemlerimi (bankacılık işlemleri, nüfus, askerlik, ikametgâh vb.) yürütürüm.	3,97	1,17753
17) Gerekliğinde alışveriş sitelerinden aldığım ürünlerin iade ve/veya değişimini yaparım.	3,96	1,22502
7) Çevrimiçi alışveriş yapmadan önce ürün veya hizmet ile ilgili bir araştırma (fiyat, kalite vb.) yaparım.	3,94	1,24694
10) Dijital ortamlarda ürün veya hizmet satın alırım.	3,87	1,18759

Tablo 11 incelendiğinde araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adayları; dijital araçları/ortamları kullanarak resmi işlemlerini (bankacılık işlemleri, nüfus, askerlik, ikametgah vb.) yürüttüklerini ( $\bar{x}=3,97$ ), gerektiğinde alışveriş sitelerinden aldıkları ürünlerin iadesini ve/veya değişimini yaptıklarını ( $\bar{x}=3,96$ ), çevrimiçi alışveriş yapmadan önce ürün veya hizmet ile ilgili bir araştırma (fiyat, kalite vb.) yaptıklarını ( $\bar{x}=3,94$ ) ve dijital ortamlarda ürün veya hizmet satın aldıklarını ( $\bar{x}=3,87$ ) belirtmektedirler. Çevrimiçi işlemler boyutunda katılımcıların tüm maddelerde “katılıyorum” düzeyinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların çevrimiçi işlemler boyutunda “katılıyorum” düzeyinde bulunmasının nedeni olarak ise daha önce eğitim almış oldukları kurumlar ve halihazırda eğitim görmekte oldukları kurumlarda etkin bir dijitalleşme yönelimi olduğu ve bu aktarımın katılımcılara yansıdığı gösterilebilir.

**Tablo 8.** D.V.Ö. Sağlık Boyutu Tanımlayıcı İstatistik Analizi

Maddeler	$\bar{x}$	ss
22) Dijital araçları kullanırken göz sağlığım için uygun ekran ayarlarını (parlaklık, boyut vb.) yaparım.	3,64	1,24424
3) Dijital araçları kullanırken çalışma ortamımı ergonomik açıdan uygun şekilde (masa, sandalye, ortam ışığı vb.) düzenlerim.	3,40	1,26282
2) Dijital araçları bu araçlardan kaynaklanabilecek sağlık sorunlarına (göz/iskelet sistemi rahatsızlıkları vb.) dikkat ederek kullanırım.	3,36	1,16131

Tablo 12’ye göre araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adayları dijital araçları kullanırken göz sağlıkları için uygun ekran ayarlarını yaptıklarını ( $\bar{x}=3,64$ ) belirtmektedirler. Bu sonucun sebebi olarak katılımcıların gün içerisinde birden çok teknolojik araçla işlem yapmasından dolayı rahatsızlık duymaları gösterilebilir. Dijital araçları kullanırken çalışma ortamlarını ergonomik açıdan uygun şekilde (masa, sandalye, ortam ışığı vb.) düzenlemede ( $\bar{x}=3,40$ ) ve dijital araçları bu araçlardan kaynaklanabilecek sağlık sorunlarına (göz/iskelet sistemi rahatsızlıkları vb.) dikkat ederek kullanmada kararsız kaldıklarını ( $\bar{x}=3,36$ ) göstermektedirler. Bu kısımda; katılımcıların, dijital araçlar ve bu araçların uzun süreli kullanımından kaynaklanabilecek sorunlardan yeteri kadar haberdar olmadıkları sonucu çıkarılabilir.

**Tablo 9.** D.V.Ö. Erişim Boyutu Tanımlayıcı İstatistik Analizi

Maddeler	$\bar{x}$	ss
6) Haberleşme amaçlı farklı dijital iletişim ortamları (e-posta, sosyal paylaşım siteleri, bloglar, whatsapp vb.) kullanırım.	3,93	1,29491
8) Dijital ortamlara pek çok yerden (okul, ev vb.) bağlanırım.	3,92	1,21651
4) Dijital ortamlara (sosyal ağlar, haber siteleri, bloglar vb.) çeşitli dijital araçlarla istediğim an bağlanırım.	3,67	1,27809

Tablo 13 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adayları haberleşme amaçlı farklı dijital iletişim ortamları (e-posta, sosyal paylaşım siteleri, bloglar, whatsapp vb.) kullandıklarını ( $\bar{x}=3,93$ ), dijital ortamlara pek çok yerden (okul, ev vb.) bağlandıklarını ( $\bar{x}=3,92$ ) ve dijital ortamlara (sosyal ağlar, haber siteleri, bloglar vb.) çeşitli dijital araçlarla istedikleri an bağlandıklarını ( $\bar{x}=3,67$ ) ifade etmektedirler. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının erişim boyutunda “katılıyorum” düzeyinde maddeleri yanıtladığı olmasına dijital çağın gerekliliklerine ve bilgiye ulaşmada ya da kitlesel haberleşmede kullanılan dijital araçların çeşitliliğine yüksek düzeyde uyum sağlamış olmaları sebep gösterilebilir.

**Tablo 10.** D.V.Ö. Toplumsal Sorumluluk Boyutu Tanımlayıcı İstatistik Analizi

Maddeler	$\bar{x}$	SS
1) Dijital ortamlarda yapılan yardım çağrılarında destek veririm.	3,41	1,23965
9) Dijital ortamlardaki toplumsal sorumluluk projelerine katılımda bulunurum.	3,29	1,25956

Tablo 14 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adayları dijital ortamlarda yapılan yardım çağrılarında destek vermede ( $\bar{x}=3,41$ ) ve dijital ortamlardaki toplumsal sorumluluk projelerine katılımda bulunmada ( $\bar{x}=3,29$ ) kararsız kaldıklarını belirtmektedirler. Bunun sebebi olarak ise dijital vatandaş temalarından dijital okuryazarlık kavramı içerisinde yer alan bilginin doğruluğunu sorgulama becerisinin yeteri kadar gerçekleştirilememesi gösterilebilir. Katılımcılar yapılan bu yardım çağrılarının ya da sosyal sorumluluk projelerinin kaynağını doğrulayamadıklarından bu olgulara katılım göstermemekte kararsız kalmaktadırlar olarak ifade edilebilir.

**Tablo 11.** D.O.Ö. Tutum Boyutu Tanımlayıcı İstatistik Analizi

Maddeler	$\bar{x}$	SS
1) Öğrenme sürecinde bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak hoşuma gider.	4,03	1,15911
2) Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak daha iyi öğrenirim.	3,98	1,05575
3) Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmek daha ilgi çekicidir.	3,95	1,07681
4) Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmek beni daha motive eder.	3,84	1,06892
6) Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmek öz-yönetimli ve bağımsız olmamı sağlar.	3,73	1,05625
7) Karşılaştığım teknik problemleri nasıl çözeceğimi bilirim.	3,70	1,06239
5) Öğrenme etkinliklerim için arkadaşlarımdan sıklıkla internet aracılığıyla (Skype, Facebook ve Bloglar vb.) yardım alırım.	3,58	1,15495

Tablo 15'e göre araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adayları; öğrenme sürecinde bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmanın hoşlarına gittiğini ( $\bar{x}=4,03$ ), bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak daha iyi öğrendiklerini ( $\bar{x}=3,98$ ), bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmenin daha ilgi çekici olduğunu düşündüklerini ( $\bar{x}=3,95$ ), bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmenin onları daha motive ettiğini ( $\bar{x}=3,84$ ), bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmenin öz-yönetimli ve bağımsız olmalarını sağladıklarını düşündüklerini ( $\bar{x}=3,73$ ), karşılaştıkları teknik problemleri nasıl çözeceklerini bildiklerini ( $\bar{x}=3,70$ ) ve öğrenme etkinlikleri için arkadaşlarından sıklıkla internet aracılığıyla (Skype, Facebook ve Bloglar vb.) yardım aldıklarını ( $\bar{x}=3,58$ ) ifade etmektedirler. Katılımcıların tutum boyutundaki maddelerin tamamını "katılıyorum" düzeyinde cevaplamalarının sebebi olarak dijital okuryazarlık düzeylerinin "yüksek" düzeyinde çıkması öngörülmektedir. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramını "yüksek" düzeyinde gerçekleştirebilmeleri için dijital okuryazarlık tutum boyutunda "katılıyorum" düzeyinde cevaplama yapmalarının gerekli olduğu söylenebilir.

**Tablo 12.** D.O.Ö. Teknik Boyutu Tanımlayıcı İstatistik Analizi

Maddeler	$\bar{x}$	ss
9) Önemli olduğunu düşündüğüm yeni teknolojilere ayak uydurabilirim.	4,08	1,02549
8) Yeni teknolojilerin kullanımını kolaylıkla öğrenebilirim.	4,05	,97934
13) Öğrenme sürecinde mobil teknolojilerin (Cep telefonları, PDAs (avuç içi bilgisayarlar), Ipadler, akıllı telefonlar vb.) kullanım potansiyeli yüksektir.	3,97	,96281
12) İnternette bilgi elde etmeye yönelik araştırma ve değerlendirme becerilerime güvenirim.	3,95	,97974
10) Birçok farklı teknoloji hakkında bilgim var.	3,78	1,04368
11) Öğrenmede ve yeni şeyler oluşturmada (Sunumlar, dijital hikâyeler, wikiler, bloglar gibi) bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak için gerekli olan teknik becerilere sahibim.	3,75	1,02984

Tablo 16 incelendiğinde araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının; önemli olduğunu düşündükleri yeni teknolojilere ayak uydurabildiklerini ( $\bar{x}=4,08$ ), yeni teknolojilerin kullanımını kolaylıkla öğrenebildiklerini ( $\bar{x}=4,05$ ), öğrenme sürecinde mobil teknolojilerin (Cep telefonları, PDAs (avuç içi bilgisayarlar), Ipadler, akıllı telefonlar vb.) kullanım potansiyelinin yüksek olduğunu ( $\bar{x}=3,97$ ), internette bilgi elde etmeye yönelik araştırma ve değerlendirme becerilerine güvendiklerini ( $\bar{x}=3,95$ ), birçok farklı teknoloji hakkında bilgileri olduğunu ( $\bar{x}=3,78$ ) ve öğrenmede ve yeni şeyler oluşturmada (Sunumlar, dijital hikâyeler, wikiler, bloglar gibi) bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak için gerekli olan teknik becerilere sahip olduklarını ( $\bar{x}=3,75$ ) ifade etmektedirler. Buradan; katılımcıların dijitalleşmeye yatkın oldukları, bu dijitalleşme içerisinde yer alan farklı araçlarla ilgilendikleri ya da daha önceden ilgilenmiş oldukları sonucu çıkarılabilir.

**Tablo 13.** D.O.Ö. Bilişsel Boyutu Tanımlayıcı İstatistik Analizi

Maddeler	$\bar{x}$	ss
14) Öğretmenlerim ders anlatırken bilgi ve iletişim teknolojilerini daha çok kullanmalıdır.	3,91	1,02549
15) Bilgi ve iletişim teknolojileri proje çalışmalarında ve diğer öğrenme etkinliklerinde arkadaşlarım ile daha iyi işbirliği içinde çalışmamı sağlar.	3,80	1,06075

Tablo 17'e göre sosyal bilgiler öğretmen adayları; öğretmenleri ders anlatırken bilgi ve iletişim teknolojilerini daha çok kullanması gerektiğini düşünmekte ( $\bar{x}=3,91$ ) ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin proje çalışmalarında ve diğer öğrenme etkinliklerinde arkadaşları ile daha iyi iş birliği içinde çalışmalarını sağladığını ( $\bar{x}=3,80$ ) belirtmektedirler. Araştırmaya katılım gösteren sosyal bilgiler öğretmen adaylarının halihazırda eğitim görmekte oldukları kurumlarda görev yapan eğitimcilerin yeteri kadar bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmadıkları sonucu araştırmacı tarafından öngörülürken, katılımcıların birçok dijital araç hakkında bilgi sahibi olması ve bunlarla gerçekleştirdiği öğrenim sürecinde bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma becerilerine sahip olduklarını düşünmelerinden dolayı akranlarıyla da; bilgi ve iletişim teknolojilerinin, proje çalışmalarında ve diğer öğrenme etkinliklerinde daha iyi işbirliği yapabilmelerini sağlayacağını öngördükleri ifade edilebilir.

**Tablo 14.** D.O.Ö. Sosyal Boyutu Tanımlayıcı İstatistik Analizi

Maddeler	$\bar{x}$	ss
16) Bilgi ve iletişim teknolojileri becerilerim iyidir.	3,80	1,10784
17) İnternet tabanlı aktivitelerle ilgili konuları (Örnek; siber güvenlik, eser hırsızlığı, araştırma konuları vb.) bilirim.	3,57	1,09083

Tablo 18 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adayları; bilgi ve iletişim teknolojileri becerilerinin iyi olduğunu ( $\bar{x}=3,80$ ) ve internet tabanlı aktivitelerle ilgili konuları (Örnek; siber güvenlik, eser hırsızlığı, araştırma konuları vb.) bildiklerini ( $\bar{x}=3,57$ ) ifade etmektedirler.



Sosyal boyut kısmında “katılıyorum” düzeyinde cevaplandırmalar yapılmasından dolayı; katılımcıların dijital ortamlarda çokça vakit geçirdikleri ve günlük kullanım sürelerinin uzun olduğu yorumu yapılabilir.

**Tablo 15.** Dijital Vatandaşlık Boyutlarının Cinsiyete Göre Grup İstatistiği

Boyutlar	Cinsiyetiniz Nedir	$\bar{x}$	ss
Doğru Kullanım	Kadın	4,08	,06976
	Erkek	3,90	,08650
Çevrimiçi İşlemler	Kadın	3,97	,07111
	Erkek	3,88	,09970
Sağlık	Kadın	3,46	,07384
	Erkek	3,48	,10091
Erişim	Kadın	3,92	,07931
	Erkek	3,72	,10683
Toplumsal Sorumluluk	Kadın	3,43	,08035
	Erkek	3,22	,10974

Tablo 19 ile dijital vatandaşlık analizinin alt boyutlarına ait sonuçların cinsiyetlere göre grup istatistiği verilmiştir. Tablo 19’a göre en fazla aritmetik ortalama puan dijital vatandaşlık doğru kullanım alt boyutunda elde edilmiştir.

## 2. İkinci Alt Problem Cümlesine İlişkin Bulgular

Bu bölümde “*Sosyal bilgiler dersi öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin cinsiyet, üniversite, sınıf düzeyi, internet kullanım sıklığı ve aylık gelir değişkenleri ile ilişkisi nedir?*” alt problemine dair bulgular analiz edilmiştir.

**Tablo 16.** D.V.B. Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem T-Testi

Boyutlar	Cinsiyet	t	df	p
Doğru Kullanım	Kadın	1,660	234	,098
	Erkek			
Çevrimiçi İşlemler	Kadın	,726	234	,469
	Erkek			
Sağlık	Kadın	-,186	234	,853
	Erkek			
Erişim	Kadın	1,500	234	,135
	Erkek			
Toplumsal Sorumluluk	Kadın	1,540	234	,125
	Erkek			

Tablo 20’ye göre yapılan bağımsız örneklem t-testinde yer alan dijital vatandaşlık doğru kullanım ( $t_{(234)} = 1,660$ ;  $p \geq .05$ ), çevrimiçi işlemler ( $t_{(234)} = ,726$ ;  $p \geq .05$ ), sağlık ( $t_{(234)} = -,186$ ;  $p \geq .05$ ), erişim ( $t_{(234)} = 1,500$ ;  $p \geq .05$ ) ve toplumsal sorumluluk ( $t_{(234)} = 1,540$ ;  $p \geq .05$ ) boyutlarıyla cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir.

**Tablo 17.** Dijital Vatandaşlık Boyutlarının Üniversiteye Göre Grup İstatistiği

Boyutlar	Üniversite	$\bar{x}$	ss
Doğru Kullanım	Giresun Üniversitesi	4,13	,80616
	Trabzon Üniversitesi	3,81	,85378
Çevrimiçi İşlemler	Giresun Üniversitesi	4,08	,82608
	Trabzon Üniversitesi	3,70	,94949
Sağlık	Giresun Üniversitesi	3,50	,92492
	Trabzon Üniversitesi	3,41	,90402
Erişim	Giresun Üniversitesi	3,95	,94109
	Trabzon Üniversitesi	3,66	1,02588
Toplumsal Sorumluluk	Giresun Üniversitesi	3,47	,96093
	Trabzon Üniversitesi	3,15	1,04032

Tablo 21’de dijital vatandaşlık boyutları analizinin üniversitelere göre grup istatistiği verilmiştir. Dijital vatandaşlık boyutlarında en yüksek puan doğru kullanım ( $\bar{x}=4,13$ ) boyutunda alınmıştır. Bunu takiben; çevrimiçi işlemler ( $\bar{x}=4,08$ ) boyutu, erişim ( $\bar{x}=3,95$ ) boyutu, sağlık ( $\bar{x}=3,50$ ) boyutu ve toplumsal sorumluluk ( $\bar{x}=3,47$ ) boyutu izlemiştir.

**Tablo 18.** D.V.B. Üniversiteye Göre Bağımsız Örneklem T-Testi

Boyutlar	Üniversite	t	df	p
Doğru Kullanım	Giresun Üniversitesi	2,892	234	,004
	Trabzon Üniversitesi			
Çevrimiçi İşlemler	Giresun Üniversitesi	3,279	234	,001
	Trabzon Üniversitesi			
Sağlık	Giresun Üniversitesi	,767	234	,444
	Trabzon Üniversitesi			
Erişim	Giresun Üniversitesi	2,267	234	,024
	Trabzon Üniversitesi			
Toplumsal Sorumluluk	Giresun Üniversitesi	2,385	234	,018
	Trabzon Üniversitesi			

Tablo 22’ye göre yapılan bağımsız örneklem t-testinde yer alan dijital vatandaşlık sağlık ( $t_{(234)}=,767$ ;  $p \geq .05$ ) boyutu ile üniversite değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Ölçekte yer alan doğru kullanım ( $t_{(234)}= 2,892$ ;  $p \leq .05$ ), çevrimiçi işlemler ( $t_{(234)}= 3,279$ ;  $p \leq .05$ ), erişim ( $t_{(234)}= 2,267$ ;  $p \leq .05$ ) ve toplumsal sorumluluk ( $t_{(234)}= 2,385$ ;  $p \leq .05$ ) boyutları ile üniversite değişkeni arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir.

**Tablo 19.** D.V.B. Üniversiteye Göre Bağımsız Örneklem T-Testi ETA Kare Analizi

	$\eta$	$\eta^2$
Doğru Kullanım	,186	,035
Çevrimiçi İşlemler	,210	,044
Erişim	,147	,021
Toplumsal Sorumluluk	,154	,024

Tablo 23 incelendiğinde, dijital vatandaşlık; “Doğru Kullanım” ( $\eta^2 = ,035$ ), “Çevrimiçi İşlemler” ( $\eta^2 = ,044$ ), “Erişim” ( $\eta^2 = ,021$ ) ve “Toplumsal Sorumluluk” ( $\eta^2 = ,024$ ) boyutlarının etki büyüklüklerinin üniversite bağımsız değişkenine göre geniş düzeyde olduğu görülmektedir.

**Tablo 20.** D.V.Ö. Boyutlarının Sınıf Değişkenine Göre ANOVA Analizi

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler		Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Farklılık
		Toplamı	sd				
Doğru Kullanım	Gruplar arası	4,309	3	1,436	2,076	,104	
	Gruplar içi	160,489	232	,692			
	Toplam	164,798	235				
Çevrimiçi İşlemler	Gruplar arası	7,048	3	2,349	3,022	,030	B-A B-D
	Gruplar içi	180,372	232	,777			
	Toplam	187,419	235				
Sağlık	Gruplar arası	2,422	3	,807	,961	,412	
	Gruplar içi	194,852	232	,840			
	Toplam	197,274	235				
Erişim	Gruplar arası	7,141	3	2,380	2,512	,059	
	Gruplar içi	219,821	232	,948			
	Toplam	226,962	235				
Toplumsal Sorumluluk	Gruplar arası	2,483	3	,828	,823	,482	
	Gruplar içi	233,327	232	1,006			
	Toplam	235,809	235				

A:1. Sınıf B:2. Sınıf C:3. Sınıf D:4. Sınıf

Tablo 24'e bakıldığında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitim görmekte oldukları sınıf ile dijital vatandaşlık doğru kullanım ( $F= 2,076$ ;  $p \geq .05$ ), sağlık ( $F= ,961$ ;  $p \geq .05$ ), erişim ( $F= 2,512$ ;  $p \geq .05$ ) ve toplumsal sorumluluk ( $F= ,823$ ;  $p \geq .05$ ) boyutları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının okudukları sınıf ile dijital vatandaşlık ölçeği çevrimiçi işlemler ( $F= 3,022$ ;  $p \leq .05$ ) boyutu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Farklılığın kaynağını bulmak için ise Post-Hoc analizlerinden Gabriel kullanılmıştır.

**Tablo 21.** Çevrimiçi İşlemler Boyutu Sınıf Değişkenine Göre Gabriel Post-Hoc Analizi

Madde	Kaçıncı sınıfta okumaktasınız (A)	Kaçıncı sınıfta okumaktasınız (B)	Anlamlılık Farkı (A-B)	ss	p
		3. Sınıf	,30120	,20935	,614
		4. Sınıf	,62774*	,20799	,016

Anlamlı farklılık vardır;  $p \leq .05$  Anlamlı farklılık yoktur;  $p > .05$

Yapılan analiz doğrultusunda Tablo 25 incelendiğinde; 2. sınıfta öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adayları, 1. ( $p= ,027$ ) ve 4. Sınıfta ( $p= ,016$ ) öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre daha çok dijital araçları/ortamları kullanarak resmi işlemlerini (bankacılık işlemleri, nüfus, askerlik, ikametgâh vb.) yürüttüğünü ifade etmektedirler.

**Tablo 22.** D.V.Ö. Boyutlarının İnternet Kullanım Sıklığı Değişkenine Göre ANOVA Analizi

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Farklılık
Doğru Kullanım	Gruplar arası	1,870	3	,623	,888	,448	
	Gruplar içi	162,928	232	,702			
	Toplam	164,798	235				
Çevrimiçi İşlemler	Gruplar arası	2,899	3	,966	1,215	,305	
	Gruplar içi	184,521	232	,795			
	Toplam	187,419	235				
Sağlık	Gruplar arası	2,638	3	,879	1,048	,372	
	Gruplar içi	194,637	232	,839			
	Toplam	197,274	235				
Erişim	Gruplar arası	8,289	3	2,763	2,931	,034	C-B
	Gruplar içi	218,673	232	,943			
	Toplam	226,962	235				
Toplumsal Sorumluluk	Gruplar arası	1,852	3	,617	,612	,608	
	Gruplar içi	233,957	232	1,008			
	Toplam	235,809	235				

A:0-2 Saat B:2-4 Saat C:4-6 Saat D:6 Saatten Çok

Tablo 26 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının internet kullanım sıklığı ile dijital vatandaşlık ölçeği doğru kullanım ( $F= ,888$ ;  $p \geq .05$ ), çevrim içi işlemler ( $F= 1,215$ ;  $p \geq .05$ ), sağlık ( $F= 1,048$ ;  $p \geq .05$ ) ve toplumsal sorumluluk ( $F= ,612$ ;  $p \geq .05$ ) boyutları arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının internet kullanım sıklığı ile dijital vatandaşlık ölçeği erişim ( $F= 2,931$ ;  $p \leq .05$ ) boyutu arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Farklılığın kaynaklandığı “Haberleşme amaçlı farklı dijital iletişim ortamları (e-posta, sosyal paylaşım siteleri, bloglar, whatsapp vb.) kullanım.” Maddesine verilen cevaplar homojen dağılmamıştır. Bu yüzden farklılığın tespiti için Games-Howell Post-Hoc analizi kullanılmıştır.

**Tablo 23.** Erişim Boyutu İnternet Kullanım Sıklığı Değişkenine Göre Games-Howell Post-Hoc Analizi

Madde	İnternet kullanım sıklığı (A)	İnternet Kullanım Sıklığı (B)	Anlamlılık Farkı (A-B)	ss	p
6) Haberleşme amaçlı farklı dijital iletişim ortamları (e-posta, sosyal paylaşım siteleri, bloglar, whatsapp vb.) kullanım.	4-6 Saat	0-2 Saat	,60347	,27836	,150
		2-4 Saat	,59935*	,21407	,030
		6 Saatten çok	,42830	,20316	,155

Anlamlı farklılık vardır;  $p \leq .05$  Anlamlı farklılık yoktur;  $p \geq .05$

Tablo 27’te internet kullanım sıklığı 4-6 Saat olan sosyal bilgiler öğretmen adayları 2-4 Saat internet kullanım sıklığı ( $p= ,030$ ) olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre daha çok haberleşme amaçlı farklı dijital iletişim ortamlarını (e-posta, sosyal paylaşım siteleri, bloglar, whatsapp vb.) kullandıklarını ifade etmişlerdir.

**Tablo 24.** D.V.Ö. Boyutlarının Aylık Gelir Değişkenine Göre ANOVA Analizi

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Farklılık
Doğru Kullanım	Gruplar arası	2,050	3	,683	,974	,406	
	Gruplar içi	162,748	232	,702			
	Toplam	164,798	235				
Çevrimiçi İşlemler	Gruplar arası	3,104	3	1,035	1,302	,274	
	Gruplar içi	184,316	232	,794			
	Toplam	187,419	235				
Sağlık	Gruplar arası	10,523	3	3,508	4,358	,005	A-C
	Gruplar içi	186,751	232	,805			B-C
	Toplam	197,274	235				
Erişim	Gruplar arası	2,644	3	,881	,912	,436	
	Gruplar içi	224,318	232	,967			
	Toplam	226,962	235				
Toplumsal Sorumluluk	Gruplar arası	1,560	3	,520	,515	,672	
	Gruplar içi	234,249	232	1,010			
	Toplam	235,809	235				

A: 500 TL'den az B: 500-750 TL C: 751-1000 TL D: 1000 TL'den çok

Tablo 28 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının aylık gelirleri ile dijital vatandaşlık ölçeği doğru kullanım ( $F= ,974; p \geq .05$ ), çevrimiçi işlemler ( $F= 1,302; p \geq .05$ ), erişim ( $F= ,912; p \geq .05$ ) ve toplumsal sorumluluk ( $F= ,515; p \geq .05$ ) boyutları arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının aylık gelirleri ile dijital vatandaşlık ölçeği sağlık ( $F= 4,358; p \leq .05$ ) boyutu arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Farklılığın tespiti için Gabriel testi uygulanmıştır.

**Tablo 25.** Sağlık Boyutu Aylık Gelir Durumu Değişkenine Göre Gabriel Post-Hoc Analizi

Madde	Aylık gelir durumunuz (A)	Aylık gelir durumunuz (B)	Anlamlılık Farkı (A-B)	ss	p
2) Dijital araçları bu araçlardan kaynaklanabilecek sağlık sorunlarına (göz/iskelet sistemi rahatsızlıkları vb.) dikkat ederek kullanırım.	500 TL'den az	500-750 TL	,11510	,18479	,989
		751-1000 TL	,82237*	,27328	,014
	500-750 TL	1000 TL'den çok	,18523	,23119	,962
		500 TL'den az	-,11510	,18479	,989
22) Dijital araçları kullanırken göz sağlığım için uygun ekran ayarlarını (parlaklık, boyut, vb.) yaparım.	500 TL'den az	751-1000 TL	,70727*	,25373	,020
		1000 TL'den çok	,07013	,20772	,152
		500-750 TL	,14992	,19893	,971
		751-1000 TL	,77356*	,29419	,045
		1000 TL'den çok	,07546	,24888	1,000

Anlamlı farklılık vardır;  $p \leq .05$  Anlamlı farklılık yoktur;  $p \geq .05$

Tablo 29'a bakıldığında 500 TL'den az ( $p= ,014$ ) ile 500-750 TL aylık gelire sahip ( $p= ,020$ ) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 751-1000 TL aylık gelire sahip olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre daha çok; dijital araçları, bu araçlardan kaynaklanabilecek sağlık sorunlarına (göz/iskelet sistemi rahatsızlıkları vb.) dikkat ederek kullandıklarını ifade etmektedirler. 500 TL'den az aylık gelire sahip sosyal bilgiler öğretmen adayları 751-1000 TL aylık gelire sahip sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre daha çok ( $p= ,045$ ) dijital araçları kullanırken göz sağlığı için uygun ekran ayarlarını (parlaklık, boyut vb.) yaptıklarını belirtmektedirler.



### 3. Üçüncü Alt Problem Cümlesine Ait Bulgular

Bu bölümde “Sosyal bilgiler dersi öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ve dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişki nedir?” alt problem cümlesine dair analizler yapılmıştır.

**Tablo 26.** Dijital Vatandaşlık ile Dijital Okuryazarlık Arasındaki İlişki Analizi

	Dijital Vatandaşlık	Dijital Okuryazarlık
Dijital Vatandaşlık	1	,509**
Dijital Okuryazarlık	,509**	1

Tablo 30 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile dijital okuryazarlık düzeyleri arasında orta düzey ( $p = ,509$ ) bir ilişki olduğu görülmektedir.

**Tablo 27.** Dijital Vatandaşlık ile Dijital Okuryazarlık Arasındaki İlişki Analizi

Boyutlar	Doğru Kullanım	Çevrimiçi İşlemler	Sağlık	Erişim	Toplumsal Sorumluluk	Tutum	Teknik	Bilişsel	Sosyal
Doğru Kullanım	1								
Çevrimiçi İşlemler	,760**	1							
Sağlık	,493**	,412**	1						
Erişim	,689**	,742**	,406**	1					
Toplumsal Sorumluluk	,397**	,418**	,302**	,422**	1				
Tutum	,397**	,423**	,365**	,389**	,271**	1			
Teknik	,397**	,442**	,295**	,378**	,243**	,703**	1		
Bilişsel	,309**	,321**	,270**	,268**	,248**	,704**	,633**	1	
Sosyal	,453**	,423**	,310**	,340**	,308**	,546**	,643**	,560**	1

Tablo 31 incelendiğinde dijital vatandaşlık ölçeğinde bulunan doğru kullanım boyutu ile çevrimiçi işlemler ( $p = ,760$ ) ve erişim ( $p = ,689$ ) boyutları arasında yüksek düzeyde; sağlık ( $p = ,493$ ) ve sosyal ( $p = ,453$ ) boyutları arasında orta düzeyde; toplumsal sorumluluk ( $p = ,397$ ), tutum ( $p = ,397$ ), teknik ( $p = ,397$ ) ve bilişsel ( $p = ,309$ ) boyutları ile zayıf düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Çevrimiçi işlemler boyutuyla erişim ( $p = ,742$ ) boyutu arasında yüksek düzeyde; sağlık ( $p = ,412$ ), toplumsal sorumluluk ( $p = ,418$ ), tutum ( $p = ,423$ ), teknik ( $p = ,442$ ), sosyal ( $p = ,423$ ) boyutları ile orta düzeyde; bilişsel ( $p = ,321$ ) boyut ile zayıf düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Sağlık boyutuyla erişim ( $p = ,406$ ) boyutu arasında orta düzeyde; toplumsal sorumluluk ( $p = ,302$ ), tutum ( $p = ,365$ ), teknik ( $p = ,295$ ), bilişsel ( $p = ,270$ ) ve sosyal ( $p = ,310$ ) boyutları ile zayıf düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Erişim boyutuyla toplumsal sorumluluk ( $p = ,422$ ) boyutu arasında orta düzeyde; tutum ( $p = ,389$ ), teknik ( $p = ,378$ ), bilişsel ( $p = ,268$ ) ve sosyal ( $p = ,340$ ) boyutları ile zayıf düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Toplumsal sorumluluk boyutuyla tutum ( $p = ,271$ ), teknik ( $p = ,243$ ), bilişsel ( $p = ,248$ ) ve sosyal ( $p = ,308$ ) boyutları arasında zayıf düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Tutum boyutuyla teknik ( $p = ,703$ ) ve bilişsel ( $p = ,704$ ) boyut arasında yüksek düzeyde; sosyal ( $p = ,546$ ) boyut arasında ise orta düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Teknik boyutuyla bilişsel ( $p = ,633$ ) ve sosyal ( $p = ,643$ ) boyutlar arasında yüksek düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bilişsel boyutuyla sosyal ( $p = ,560$ ) boyutu arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir.

## SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmaya 236 sosyal bilgiler öğretmen adayı katılmıştır. Bu öğretmen adaylarının 145'i kadın 91'i ise erkektir. 146 katılımcı Giresun Üniversitesi'nden araştırmaya katılırken 90 katılımcı ise Trabzon Üniversitesi'nden katılım göstermiştir. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının 56'sı 1. sınıf, 83'ü 2. sınıf, 48'i 3. sınıf ve 49'u 4. sınıf öğrencileridir. Bu katılımcıların 26'sı 0-2 saatini, 56'sı 2-4 saatini, 71'i 4-6 saatini ve 83'ü 6 saatten fazlasını internette geçirmektedirler. Katılımcıların 59'u aylık 500 TL'den az gelire sahipken, 110'u 500-750 TL, 25'i 751-1000 TL ve 42'si 1000 TL'den fazla aylık gelire sahiptir.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık düzeyleri ( $\bar{x}=3,85$ ) olarak bulunmuştur. Buna göre ölçeğin uygulandığı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ve okuryazarlık düzeyleri yüksek çıkmıştır. Dijital vatandaşlık ölçeği boyutlarına göre bakıldığında ise en yüksek puan doğru kullanım ( $\bar{x}=4,01$ ) düzeyinde elde edilmiştir. Kocadağ (2012), Parsak (2021) ve Metin'in (2021) yapmış oldukları çalışmalarda Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini yüksek seviyede tespit etmiştir. Dijital okuryazarlık boyutlarına bakıldığında ise en yüksek puan teknik ( $\bar{x}=3,93$ ) boyutunda elde edilmiştir. Dinlemez (2021) yaptığı çalışmada Türkçe öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık seviyeleri ile dijital okuryazarlık seviyelerini orta düzeyde tespit etmiştir. Elde edilen bu verilere göre Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda (2018) yer alan dijital okuryazarlık becerisini öğretme sorumluluğu taşıyan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, yine bu kapsamda Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi'nde bulunan dijital yetkinlik maddesine ve programda yer alan "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar" bölümündeki 10. maddeye göre öğrencilerin dijital vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacı taşıyan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bu sorumluluğa uygun düzeyde sonuçlar sergilediği söylenebilir.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yapılan analizler sonucunda; güvenliğinden emin olmadıkları web sayfalarına üye olmadıkları, kitlesel suç (toplumu örgütleme, hakaret etme vb.) işlenebilecek dijital ortamlarda bulunmadıkları, dijital ortamlarda doğruluğundan emin olmadıkları haberleri/bilgileri ve dijital ortamlarda sahip oldukları parolalarını paylaşmadıkları dijital ortamlarda fark edilen sahte kullanıcılar konusunda çevresindekileri uyardıkları, dijital ortamlarda önemli kimlik bilgilerini paylaşmadıkları, dijital ortamlardaki paylaşımların bireyler üzerindeki etkisinin farkında oldukları, kaynağından emin olmadıkları e-posta ve iletileri açmadıkları, dijital ortamlarda iletişime geçmediklerini ya da geçmemeleri gereken kişileri ayırt ettikleri, dijital ortamlarda gizlilik ayarlarını düzenledikleri ve güvenliğinden emin olmadıkları araçlarla parola gerektiren işlemler yapmadıkları, dijital araçları/ortamları kullanarak resmi işlemlerini (bankacılık işlemleri, nüfus, askerlik, ikametgah vb.) yürüttükleri, gerektiğinde alışveriş sitelerinden aldıkları ürünlerin iadesini ve/veya değişimini yaptıkları, çevrimiçi alışveriş yapmadan önce ürün veya hizmet ile ilgili bir araştırma (fiyat, kalite vb.) yaptıkları ve dijital ortamlarda ürün veya hizmet satın aldıkları, dijital araçları kullanırken göz sağlıkları için uygun ekran ayarlarını yaptıkları, dijital araçları kullanırken çalışma ortamlarını ergonomik açıdan uygun şekilde (masa, sandalye, ortam ışığı vb.) düzenlemede ve dijital araçları bu araçlardan kaynaklanabilecek sağlık sorunlarına (göz/iskelet sistemi rahatsızlıkları vb.) dikkat etmede kararsız kaldıkları, haberleşme amaçlı farklı dijital iletişim ortamları (e-posta, sosyal paylaşım siteleri, bloglar, whatsapp vb.) kullandıkları, dijital ortamlara pek çok yerden (okul, ev vb.) bağlandıkları ve dijital ortamlara

(sosyal ağlar, haber siteleri, bloglar vb.) çeşitli dijital araçlarla istedikleri an bağlandıklarını, dijital ortamlarda yapılan yardım çağrularına destek vermede ve dijital ortamlardaki toplumsal sorumluluk projelerine katılımında bulunmada kararsız kaldıkları görülmüştür.

Yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucunda araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyetleri ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Aslan (2016), Dinlemez (2021) ve Metin'in (2021) yapmış oldukları çalışmalarda da cinsiyet değişkeni ile dijital vatandaşlık arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Aygün (2019) ise yapmış olduğu çalışmada dijital vatandaşlık durumunu boyutlarına göre incelemiş, gerçekleştirdiği analiz sonucunda ise dijital yetkinlik boyutunda cinsiyet değişkeni ile anlamlı bir farklılık tespit etmemiştir. Burada cinsiyet değişkeninin dijital vatandaşlık düzeyleri üzerinde herhangi bir etkisi olmadığı yorumu yapmak mümkündür. Her iki cinsiyet değişkeni de dijital vatandaşlık düzeyinde aynı yetkinliğe sahiptir.

Üniversite değişkeni doğrultusunda yapılan bağımsız örneklem t-testine göre dijital vatandaşlık düzeyinde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Giresun Üniversitesi'nde eğitim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyi ( $\bar{x}=3,96$ ) olarak tespit edilirken, Trabzon Üniversitesi'nde eğitim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyi ( $\bar{x}=3,66$ ) olarak tespit edilmiştir. Dijital okuryazarlık düzeyleri ise Giresun Üniversitesi katılımcılarında ( $\bar{x}=3,81$ ), Trabzon Üniversitesi katılımcılarında ( $\bar{x}=3,91$ ) olarak tespit edilmiştir. Buna göre Giresun Üniversitesi'nde okumakta olan sosyal bilgiler öğretmen adayları dijital vatandaşlık düzeyi açısından Trabzon Üniversitesi'nde okuyan adaylardan daha iyi durumdayken, dijital okuryazarlık düzeylerinde ise tam tersi durum mevcuttur. Bu veriler doğrultusunda her iki üniversitede eğitim görmekte olan katılımcıların dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık seviyelerinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Buna göre her iki üniversitede sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık açısından yeterli düzeyde eğitim aldıkları ifade edilebilir.

Yine bu doğrultuda yapılan bağımsız örneklem t-testi analizine göre Giresun Üniversitesi'nde eğitim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Trabzon Üniversitesi'nde eğitim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre dijital vatandaşlık doğru kullanım boyutunda kaynağından emin olmadıkları e-posta ve iletileri açmadıklarını, dijital ortamlarda önemli kimlik bilgilerini paylaşmadıklarını, kitlesel suç (toplumu örgütleme, hakaret etme vb.) işlenebilecek dijital ortamlarda bulunmadıklarını ve dijital ortamlarda sahip oldukları parolalarını kimseyle paylaşmadıklarını belirtmişlerdir. Çevrimiçi işlemler boyutunda Giresun Üniversitesi katılımcıları Trabzon Üniversitesi katılımcılarına göre daha yüksek oranda; dijital ortamlarda ürün veya hizmet satın aldıklarını, dijital araçları/ortamları kullanarak resmi işlemlerini (bankacılık işlemleri, nüfus, askerlik, ikametgâh vb.) yürüttüklerini ve gerektiğinde alışveriş sitelerinden aldıkları ürünlerin iade ve/veya değişimini yaptıklarını ifade etmişlerdir. Erişim boyutunda Giresun Üniversitesi katılımcıları Trabzon Üniversitesi katılımcılarına göre daha yüksek oranda; haberleşme amaçlı farklı dijital iletişim ortamlarını (e-posta, sosyal paylaşım siteleri, bloglar, whatsapp vb.) kullandıklarını ve dijital ortamlara pek çok yerden (okul, ev vb.) bağlandıklarını belirtmektedirler. Toplumsal sorumluluk boyutunda Giresun Üniversitesi katılımcıları Trabzon Üniversitesi katılımcılarına göre daha yüksek oranda dijital ortamlarda yapılan yardım çağrularına destek verdiklerini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda Giresun Üniversitesi katılımcılarının dijital ortamı daha güvenli ve kapsamlı kullandığı söylenebilir.

Dijital vatandaşlık ölçeğine uygulanan tek yönlü varyans analizi incelendiğinde ise sosyal bilgiler öğretmen adaylarının okudukları sınıf ile dijital vatandaşlık ölçeği çevrimiçi işlemler boyutu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu doğrultuda 2. sınıfta eğitim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adayları, 1. ve 4. sınıfta öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre daha çok dijital araçları/ortamları kullanarak resmi işlemlerini (bankacılık işlemleri, nüfus, askerlik, ikametgâh vb.) yürüttüğünü ifade etmişlerdir. Buna göre orta düzey sınıflarda (2. ve 3.) dijital farkındalığın daha yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Metin'in (2021) Giresun Üniversitesi sosyal bilgiler öğretmen adayları örnekleminde yapmış olduğu çalışmada ve Dinlemez'in (2021) Türkçe öğretmen adaylarının sınıf düzeyleri ile dijital vatandaşlık boyutları arasında anlamlı farklılıklara rastlanmıştır.

İnternet kullanım sıklığı ile dijital vatandaşlık boyutları arasında yapılan tek yönlü varyans analizine göre ise sosyal bilgiler öğretmen adaylarının erişim boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. 4-6 saat internet kullanım sıklığına sahip katılımcılar, 2-4 saat internet kullanım sıklığına sahip olan katılımcılara göre haberleşme amaçlı farklı dijital iletişim ortamlarını (e-posta, sosyal paylaşım siteleri, bloglar, whatsapp vb.) kullandıklarını ifade etmişlerdir. Buna göre internet ortamında daha fazla vakit geçiren katılımcıların iletişim araçlarını da buna uygun olarak daha fazla tercih ettiği söylenebilir. Aygün'ün (2019) yapmış olduğu çalışmada da internet kullanım süreleri ile dijital vatandaş yetkinlikleri arasındaki ilişkiler tespit edilmeye çalışılmış, anlamlı ilişki tespit edilse de negatif yönde bir korelasyona rastlanmıştır. Yılmaz'ın (2019) yapmış olduğu çalışmada katılımcıların bilgisayar kullanım sürelerine göre dijital vatandaşlık puanları anlamlı farklılaşma gösterse de internet kullanım süreleri ile dijital vatandaşlık puanları arasında anlamlı bir farklılık söz konusu olmamıştır. Buna karşın Dinlemez'in (2021) yapmış olduğu çalışmada Türkçe öğretmen adaylarının internette geçirdikleri süreler ile dijital vatandaşlık boyutları arasında birçok yönden anlamlı farklılık olduğu tespiti yapılmıştır.

Aylık gelir düzeyi ile dijital vatandaşlık boyutları arasında yapılan tek yönlü varyans analizine göre ise sosyal bilgiler öğretmen adaylarının aylık gelirleri ile dijital vatandaşlık sağlık boyutu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. 500 TL'den az ile 500-750 TL aylık gelire sahip sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 751-1000 TL aylık gelire sahip olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre dijital araçları, bu araçlardan kaynaklanabilecek sağlık sorunlarına (göz/iskelet sistemi rahatsızlıkları vb.) dikkat ederek kullandıklarını ifade etmişlerdir. Yine 500 TL'den az aylık gelire sahip sosyal bilgiler öğretmen adayları 751-1000 TL aylık gelire sahip sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre dijital araçları kullanırken göz sağlığı için uygun ekran ayarlarını (parlaklık, boyut vb.) yaptıklarını belirtmişlerdir. Aslan'ın (2016) yaptığı çalışmada da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ailelerinin ortalama gelir değişkeni ile dijital vatandaşlığa yönelik tek yönlü varyans analizinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Çalışmada ölçülen gelirin ait olduğu bireyler ve düzeyler bu araştırmadaki düzeylerden farklıdır. Fakat gelir bazında bakıldığında iki çalışmada da dijital vatandaşlık düzeyinde farklılaşma ilişkisi tespit edilmiştir. Aslan'ın (2016) yapmış olduğu çalışmada daha yüksek gelire sahip katılımcılar lehine farklılaşma gözlenirken, bu çalışmada yapılan analizde sağlık boyutunda daha düşük gelirli katılımcılar lehine farklılaşma söz konusudur. Bu sonuçlara göre daha düşük gelirli öğretmen adaylarının dijital araçları kullanırken sağlığına daha fazla dikkat ettikleri ya da daha fazla önemsedikleri söylenebilir. Yine Kocadağ'ın (2012) yapmış olduğu çalışmada da aynı doğrultuda, gelir bazında, dijital vatandaşlık düzeyinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Som-Vural'ın (2016) yapmış olduğu çalışmada ise, tek bir üniversite bazında gelir değişkenine göre dijital vatandaşlık düzeyinde anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Yapılan ilişki analiz sonucunda Dinlemez'in (2021) yapmış olduğu çalışma sonuçlarındaki gibi dijital vatandaşlık boyutları ile dijital okuryazarlık boyutları arasında birden çok yüksek, orta ve zayıf düzeyde ilişki tespit edilmiştir. Buna göre her iki ölçeğin ve kavramın birbiriyle iç içe değerler ve kavramlar taşıdığını, iki kavramında birbirini etkilediğini ve etkilendiğini ve birbiriyle birçok açıdan ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışmada da pozitif yönlü ilişkiler tespit edildiğinden her iki çalışmada sonuç açısından benzeşmektedir. Yine Metin (2021) yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bilişim teknolojilerini kullanma becerilerinin artmasının dijital vatandaşlık yeterliklerini arttırdığını gözlemlemiştir. Bu yönden birbiriyle etkileşim halinde olan iki kavram arasında bu çalışmada, bahsedilen diğer çalışmalar da dahil olmak üzere, bahsedildiği gibi pozitif yönde korelasyon gözlemlenmiştir. Aygün'ün (2019) yapmış olduğu regresyon analizinde dijital vatandaşlığın alt düzeyleriyle internet kullanım süreleri arasında zayıf düzeyde de olsa pozitif yönde bir bağlantı olduğunu tespit etmiştir. Tatlı (2018) yapmış olduğu çalışmada dijital vatandaşlık seviyesiyle bilgi okuryazarlığı ve faktörleri arasındaki ilişki analizinde yine bu değişkenler arasında pozitif yönde ve manalı bir bağ olduğunu tespit etmiştir. Yapılan benzer yöndeki çalışmalarda, regresyon analizleri sonucunda araştırmacılar bu çalışmada olduğu gibi pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler tespit etmiştir.

Çağımızın en önemli yetkinliklerinden birisi şüphesiz içinde bulunulan zamana, mekâna, duruma, topluma, eğitime ve yeteneklere adapte olma alışkanlığı ve düzeyidir. Durmaksızın gelişen 21.yy dünyasında herhangi bir yenilikten mahrum kalmak ya da bu yenilikleri görmezden gelmek bir bireyin içinde bulunduğu aileden başlayarak en büyük toplum olgusuna kadar sirkülasyonun dışında kalmasına sebep olacaktır. Bu olgulara iyi anlaşıldığında en temel ihtiyacın güncel kalabilme ve güncel ayak uydurabilme olduğunu bilişsel düzeyde söylemek mümkündür (Öztürk & diğerleri. 2021). Fakat tüm bu çağdaşlaşma ve gelişerek teknolojikleşme furçasının bize getirdikleri incelendiğinde olumlu kavramların yanı sıra olumsuz kavramlar ve durumlarında ortaya çıkabileceğini unutmamak gerekmektedir. Bu yüzden ki her yeniliğin karşısına bu yenilik sonucunda ortaya çıkabilecek kötü olarak atfettiğimiz durumları engelleyecek bazı önlemler koymamız gerekmektedir. İşte gelişen ve dijitalleşen dünyanın karşısına onun olumsuzluklarından korunmak ve eşitsizliklerini ortadan kaldırmak adına dijital vatandaşlık kavramı ve onun getirileri konulmalıdır. Bu olguyu, öğrenim ihtiyacı duyan kimselere öğretecek olan; günceli takip eden, teknolojik gelişmelerden haberdar olan ve farkındalığı yüksek olan öğreticilerdir. Öğreticilerin ise bu hususta kullanacakları önemli bir araç ise sosyal bilgiler dersidir.

Bu doğrultuda konu hakkında öneriler uygulamaya yönelik ve araştırmacılara yönelik öneriler olarak iki ayrı başlık halinde şu şekilde verilmiştir:

#### ***Uygulamaya Yönelik Öneriler***

- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik dijital vatandaşlıkla alakalı daha fazla etkinlikler oluşturulabilir.
- İl, ilçe veya köylerde bulunan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının birbirleri arasındaki dijital vatandaşlık farklılıklarının tespiti için çalışmalar yapılabilir.
- MEB tarafından dijital vatandaşlık ve boyutları tek tek programa dahil edilebilir.



- Araştırma bulguları dâhilinde sınıf düzeyinde ortaya çıkan anlamlı farklılığın giderilmesi adına ilgili fakültelerin 3. ve 4. sınıflarda eğitim görmekte olan öğretmen adaylarına dijital vatandaşlık ile ilgili hatırlatıcı dersler veya uygulamalar devreye konulabilir.

### **Araştırmacılara Yönelik Öneriler**

- Araştırma örneklemini genişletilerek ikiden fazla üniversite değişkeni arasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri çeşitli açılardan incelenebilir.
- Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sayısı daha fazla tutularak daha geniş kapsamlı sonuçlar elde edilebilir.
- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenebilir.
- Türkçe öğretmen adayları ile sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri karşılaştırılabilir.
- Dijital vatandaşlık düzeyleri belirlenen öğretmenlerin öğrencileri üzerindeki dijital vatandaşlık etkisine yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki dijital vatandaşlıkla bağdaştırılan maddelerin öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri üzerindeki etkisinin tespit edilmesi adına çalışma yapılabilir.

### **Etik Metin**

Bu makalede araştırma ve yayın etiği kuralları takip edilmektedir. Makale ile ilgili her türlü ihlalin sorumluluğu yazar/yazarlara aittir.

### **KAYNAKLAR**

- Akdağ, H. (2012). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 2005 sosyal bilgiler programında yer alan bazı kavramları anlama düzeyi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(1), 208-229.
- Aslan, S. (2016). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (Fırat, Dicle, Siirt, Adıyaman üniversiteleri örneği)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi, Elazığ, Türkiye.
- Aslan, S., & Çakmak, Z. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(1), 72-99. <https://doi.org/10.17984/adyuebd.296203>
- Aydemir, M. (2018). Yenilenen sosyal bilgiler dersi öğretim programının dijital vatandaşlık ve alt boyutları açısından incelenmesi. *International Journal of Contemporary Educational Studies*, 4(2), 15-38.
- Aygün, M. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarının incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Baron, J. (2015). Citizenship and morality. *Current Opinion in Psychology*, 6, 6-9.
- Cambridge. (2022). *Dictionary*. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english>
- Castells, M. (2000). Materials for an exploratory theory of the network society. *The British Journal of Sociology*, 51(1), 5-24.
- Daşcıoğlu, K., & Şimşek, S. (2019). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. S. İnan (Ed.), *Sosyal Bilgiler Eğitime Giriş* içinde (3. bs, ss. 111-122). Anı.
- Davies, L. (2001). Citizenship education and contradictions. *British Journal of Sociology of Education*, 22(2), 299-308.

- Dedebalı, N. C. & Daşdemir, İ. (2019). Social studies candidates' perception of digital citizenship. *International Journal of Educational Methodology*, 5(3), 465-477. <https://doi.org/10.12973/ijem.5.3.465>
- Dere, İ., & Yavuzay, M. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık göstergelerinin incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 2400-2414. <https://doi.org/10.33206/mjss.537592>
- digcitcommit.org. (T.Y.). *Explore the digcitcommit competencies*. <https://digcitcommit.org/>
- Dinlemez, Ş. (2021). *Türkçe öğretmeni adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye.
- Farmer, L. (2010). 21. Century standards for information literacy. *Leadership*, 39(4), 20-22.
- Field, A. (2009). Comparing several means: Anova (GLM 1). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics in* (3. bs, ss. 347-394). Sage Publications.
- George, D. & Mallery, P. (2010). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference* (10. bs). Pearson.
- Hamutoğlu, N. B., Canan Güngören, Ö., Kaya Uyanık, G. & Gür Erdoğan, D. (2017). Dijital okuryazarlık ölçeği: Türkçe'ye uyarlama çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(1), 408-429. <https://doi.org/10.12984/egeefd.295306>
- Hocaoğlu, N. & Akkaş Baysal, E. (2019). Nicel araştırma modelleri-desenleri. G. Ocak (Ed.), *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri içinde* (1. bs, ss. 66-119). Pegem Akademi.
- Hutchinson, S. R. (2004). Survey research. K. deMarrais ve S. D. Lapan (Ed.), *Foundation for Research Methods of Inquiry in Education and the Social Sciences* in (ss. 283-301). Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- Kara, T., & Atasoy, E. (2019). Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarının (2018) dijital vatandaşlık kavramı ve alt boyutları bağlamında incelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(41), 133-154. <https://doi.org/10.31795/baunsobed.581917>
- Karaduman, H., & Öztürk, C. (2014). Sosyal bilgiler dersinde dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin öğrencilerin dijital vatandaşlık tutumlarına etkisi ve dijital vatandaşlık anlayışlarına yansımaları. *Journal of Social Studies Education Research*, 5(1), 38-78.
- Karasu Avcı, E., Faiz, M., & Receptoğlu, S. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algılarının belirlenmesi. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 5(1), 46-62. <https://doi.org/10.38015/sbyy.847507>
- Kilci, Z. (2019). *Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.
- Kocadağ, T. (2012). *Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, Türkiye.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Talim Kurulu Başkanlığı.
- Metin, Ö. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterliklerinin belirlenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Giresun Üniversitesi, Giresun, Türkiye.
- Mossberger, K., Tolbert, C. J. & McNeal, R. S. (2007). *Digital citizenship: The internet, society, and participation*. MIT Press.
- Netwong, T. (2013). The using of e-Learning to develop digital citizenship learning achievement in information technology. *International Journal of e-Education, e-Business, e-Management and e-Learning*, 3(2), 135-137. <https://doi.org/10.7763/IJEEEE.2013.V3.208>
- Osler, A., & Starkey, H. (2005). *Changing citizenship democracy and inclusion in education*. Open University Press.
- Oyedemi, T. D. (2012). *The partially digital: Internet, citizenship, social inequalities, and digital citizenship in south africa* [Unpublished PhD Dissertation]. University of Massachusetts, Massachusetts, United States of America.

- Öztürk, T. & Yaylak, E. & Zayımoğlu Öztürk, F. (2021). Use of current events in teacher education. *Journal of International Social Studies*, 11 (2), 11-35.
- Parsak, M. B. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin dijital vatandaşlık alt boyutlarına göre incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye.
- Ribble, M. (2021, Eylül 26). *Essential elements of digital citizenship*. ISTE. <https://www.iste.org/explore/digital-citizenship/essential-elements-digital-citizenship>
- Sevigen, M. & Yılar, M. B. (2022). Türkiye’de eğitim alanında yazılan dijital vatandaşlık konulu lisansüstü tezlerdeki eğilimler. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 6(1), 47-70. <https://doi.org/110.38015/sbyy.1108752>
- Som Vural, S. (2016). *Üniversite öğrencilerinin bakış açısıyla dijital vatandaşlık göstergelerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.
- Susan, J. S. (1995). Citizenship: All or nothing? *Political Geography* in (C. 14, ss. 190-193). Elsevier Science.
- Şahin, Ç. & Karakuş, G. (2019). Katılımcıları seçme: Evren ve örneklem. G. Ocak (Ed.), *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* içinde (1. bs, ss. 180-214). Pegem Akademi.
- Tatlı, A. (2018). *Öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin bilgi okuryazarlığı ile internet ve bilgisayar kullanım özyeterlikleri bağlamında değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- Tuncer, M. (2020). Nicel araştırma desenleri. B. Oral & A. Çoban (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* içinde (1. bs, ss. 205-227). Pegem Akademi.
- Turan, S., & Karasu Avcı, E. (2018). 2018 Sosyal bilgiler öğretim programının dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi. *Journal of Education and New Approaches*, 1(1), 28-38.
- TÜİK. (2021). *Son üç ay içinde internet kullanan bireylerin interneti kişisel kullanma amaçları*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadIstatistikselTablo?p=3t9swG8iIEFo0QQTSmmBZYhveWQnpHRllwsjADlxws7sY9jp48gebcCURql0aW9O>
- Yılmaz, M. (2019). *Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi: mersin üniversitesi eğitim fakültesi örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye.

## EXTENDED ABSTRACT

### *Examination of Pre-Service Social Studies Teachers' Digital Citizenship Levels in Terms of Certain Variables*

When we look at the first two objectives of the social studies program, we see that it is stated what kind of citizen individuals should be in terms of responsibility. Likewise, it is possible to see that individuals are asked to gain the ability to solve the problems they face in life in accordance with today's conditions (Daşcıoğlu & Şimşek, 2019). According to Cambridge (2022), the concept of citizenship refers to being a party to a country and having the rights arising from this party. In addition, Susan (1995) states that the concept of citizenship remains in a complex structure and thus appears as such. The reason for this is the radical (and at the same time conservative) mindsets it has been influenced by, especially in the recent historical period, and the different meanings this concept has come to mean for different individuals. From this perspective, she argues that what needs to be considered is that terminological and conceptual distinctions in the use of the idea of citizenship are not neutral. Clearly, according to Susan (1995), it is inevitable that there is an ideological struggle for ownership or control around the meaning of the concept of citizenship. Thus, within the framework of the concept of citizenship, the requirements that are necessary or believed to be necessary are determined and the concept of citizenship is outlined. Susan (1995) introduces the concept of a geography of political citizenship that is known to exist from international borders to personal borders. In this geography of political citizenship, it will be inevitable to realize that while the international borders include the interests, goals and plans of the country, the personal borders include education. From another perspective, Baron (2015) states that democracy depends on citizenship. Accordingly, he states that if citizens choose methods that will lead to functional disorders, it will cause them to behave much less morally than they could be in the simplest terms. From this perspective, it is possible to see that the concept of citizenship is a concept that enters into a cause-and-effect relationship with environmental factors. For example, Davies (2001) observes that the natural structure of citizenship education that a country assimilates is greatly influenced by the political framework of the state, its thinking and so on. With the developing and changing world, it is understood that citizenship education is leaning towards digitalization with the technological updates that have emerged in the political framework of the state, thought and other concepts. The digital citizenship levels of the individuals participating in the research were determined as ( $\bar{x}=3.85$ ) at this point. Considering that the scoring can be the lowest ( $\bar{x}=1$ ) and the highest ( $\bar{x}=5$ ), it is possible to say that the digital citizenship levels of the participants are at a good level. When the findings are analyzed in detail, the highest average in digital citizenship dimensions was obtained at the level of correct use ( $\bar{x}=4.01$ ). In other words, it can be said that the participants' problem of adapting to the technological processes mentioned earlier in the research did not arise in this section. In this respect, the view that digital citizenship achievements and education are effective on individuals at the undergraduate level is put forward. Here, while there is no significant difference between the gender variable and the level of digital citizenship, it is manifested that this level differs according to the variables of university, class, frequency of internet use and monthly income. The concept of "Digital Citizenship" can be shown as the most basic concept that aims to raise conscious citizens in digital environments. Relational survey method, which is one of the quantitative research methods, was used in the study. As data collection tools; "Personal Information Form" created by the researcher to collect the personal information of

pre-service teachers, “Digital Citizenship Scale” created by Som-Vural (2016) to determine their digital citizenship levels and “Digital Literacy Scale” created by Hamutoğlu et al. (2017) to determine their digital literacy levels were used. In order to collect the data, the scales were combined digitally and applied to the sample group. The aim of the study is to examine the digital citizenship levels of pre-service social studies teachers in terms of various variables. In this respect, the personal information and digital citizenship levels of pre-service Social Studies teachers were determined, and the relationship between digital literacy and the variables of gender, university, grade level, frequency of internet use and monthly income was examined. According to the information obtained as a result of the research, digital citizenship and literacy levels of pre-service social studies teachers were determined at a high level. While no significant difference was found between the level of digital citizenship and gender variable, significant differences were observed between universities, grade levels, frequency of internet use and monthly income status and digital citizenship level. As a result of the relational analysis, it was determined that there is a relationship between digital citizenship and digital literacy in many dimensions. According to the results obtained in the study, it is suggestions like the digital citizenship and its dimensions can be included in the program one by one by the Ministry of Education presented at the end of the research.



"International Journal of New Approaches in Social Studies - IJONASS" is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).